

Trendovi i izazovi u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju na Euro-mediteranskom prostoru

UDK: 377.1(4-13)

Pregledni članak

Primljeno: 21. 05. 2014.

Doc. dr. sc. Kornelija Mrnjaus¹
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
kmrnjaus@ffri.hr

Tamara Fabac, mag. paed.²
SMART, Rijeka
tamara@smart.hr

Sažetak

Autorice u radu govore o trendovima i izazovima u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju na Euro-mediteranskom prostoru. Predstavljaju i raspravljaju o politikama i idejama razvoja strukovnog obrazovanja od strane ključnih europskih institucija koje sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja prepoznaju kao ključni element koji djeluje ne samo na ekonomski napredak i razvoj, već i na blagostanje pojedinca te društvenu uključenost. Strukovno

¹ Kornelija Mrnjaus je docentica na Odsjeku za pedagogiju. Provodi znanstvena istraživanja i poučava iz područja odgoja za vrijednosti, ljudskih prava, građanskog odgoja, odgoja i obrazovanja za interkulturalnost, održivog razvoja, obrazovnog vođenja i strukovnog obrazovanja. Autorica je dvije znanstvene monografije, urednica dvije knjige te velikog broja znanstvenih radova. Ima iskustva u vođenju i radu na nekoliko znanstvenih domaćih i europskih projekata od značaja za obrazovanje, ljudski razvoj i izgradnju zajednice.

² Tamara Fabac, stekla diplomu magistre pedagogije na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Trenutno se stručno osposobljava u Udruzi za razvoj civilnog društva SMART kao stručna suradnica u razvoju i provedbi EU projekata. Prethodno je više od dvije godine radila kao pomoćnik u nastavi s djecom s teškoćama u dvije osnovne škole u Rijeci (Osnovna škola *Eugen Kumičić*, Osnovna škola Pećine).

obrazovanje i osposobljavanje predstavlja vrlo zahtjevan i kompleksan sustav, a autorice u ovom radu pokušavaju identificirati i sintetizirati trendove i izazove s kojima se susreće na specifičnom Euro-mediteranskom prostoru, prostoru koji je prepoznat kao vrlo raznolik krajolik koji zahtijeva detaljnu analizu. Autorice u radu daju analizu pojma strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, predstavljaju pokrenute mjere i postignute rezultate kao i identificirane izazove u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju na području Europske unije.

Ključne riječi: strukovno obrazovanje i osposobljavanje (SOO), Euro–mediteranski prostor, Europska unija, demografske promjene, međunarodne migracije

Uvod

Tehničko i strukovno obrazovanje i osposobljavanje (TSOO)³ prepoznati su kao ključna karika u razvijanju i uzdizanju gospodarstva, karika koja je još uvijek slaba u velikom broju zemalja. Problematika navedenog pojma veže se uz korištenje pojmoveva TSOO i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO)⁴. Izraz TSOO usvojen je 1999, na Drugom međunarodnom kongresu o tehničkom i strukovnom obrazovanju u Seulu te na 30. zasjedanju Opće konferencije UNESCO-a u Parizu. Dogovoreno je da se navedeni izraz koristi za *“kombinirani proces obrazovanja i osposobljavanja, dok je zapošljavanje prepoznato kao njegov neposredni cilj”* (Borgen i Hiebert, 2002., 16). Na navedenom je Kongresu istaknuta višedimenzionalnost područja TSOO-a te važnost suradničkog i integriranog pristupa u njegovoj provedbi. Na razini Europske unije (EU) učestalije je korištenje termina SOO-a. Cedefop⁵ je definirao pojam SOO-a koji *“obuhvaća više ili manje organizirane ili strukturirane aktivnosti kojima je cilj osigurati znanja, vještine i kompetencije potrebne za obavljanje nekog*

³ Zakon o strukovnom obrazovanju Republike Hrvatske razlikuje pojmove *strukovno obrazovanje* (proces stjecanja kompetencija - znanja, vještina i kompetencija u užem smislu, ako su rezultati tog procesa vrednovani i potvrđeni u postupku koji provode ustanove za strukovno obrazovanje), *strukovno osposobljavanje* (obrazovanje za stjecanje kompetencija za obavljanje jednostavnih poslova) i *strukovno usavršavanje* (obrazovanje kojim se stječu dodatne kompetencije iste ili više razine kvalifikacije unutar obrazovnog sektora za koji polaznik ima priznatu kvalifikaciju). (Zakon o strukovnom obrazovanju, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_652.html; 03.11.2009.).

⁴ Eng. Vocational Education and Training (VET)

⁵ Europski centar za razvoj strukovnog osposobljavanja (*eng. European Centre for the Development of Vocational Training*), agencija koja pomaže u promociji i razvoju strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u EU.

posla ili skupa poslova, bez obzira vode li ona ka formalnoj kvalifikaciji ili ne” (Cedefop, 2009.b, 18). Iz predstavljenih definicija TSOO-a te SOO-a može se zaključiti kako navedeni pojmovi predstavljaju veoma sličan, višedimenzionalan koncept, koji uključuje aktivnosti obrazovanja i osposobljavanja kojima je cilj pripremiti pojedince za aktivno uključivanje u tržište rada. Za potrebe ovog rada i u skladu sa samom temom odlučeno je koristiti isključivo termin SOO, osim ako pojedini autor, u svom izvornom radu, koristi TSOO ili neki drugi izraz iz kojeg se daje zaključiti da se radi o SOO. U ovom se radu termin *Euro-mediteranski prostor* koristi za područje/prostor koji obuhvaća zemlje članice Europske unije te zemlje članice Mediteranske regije, odnosno one zemlje koje su zajedničke Uniji za Mediteran, MEDA te MENA regiji. Termin *Euro-mediteranski prostor* odlučeno je koristiti jer odražava specifičnost ovog područja te predstavlja prostor od izuzetne ekonomske važnosti.

Razvoj sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Brz tehnološki razvoj uz snažnu globalizaciju implicira potrebu za radikalnim promjenama u svijetu rada, posebno onima koje će pratiti ljudski razvoj. U datim okolnostima, sustav obrazovanja predstavlja ključni element. SOO sustav često je promatran kao niži red obrazovanja, ili u najboljem slučaju kao rješenje za one pojedince koji nisu uspjeli pristupiti višim razinama obrazovanja. Danas se posebice ističe važnost sustava SOO-a koja proizlazi iz njegova utjecaja na razvoj ljudskog kapitala, kapitala koji je prepoznat kao ključni element koji može doprinijeti gospodarskom i socijalnom napretku (Babić, 2005) te doprinos koji ima na tri ključna segmenta: 1) poboljšanje zapošljivosti pojedinaca, 2) poboljšanje prilagodljivosti na kontinuirane promjene i fleksibilno tržište rada te 3) doprinos inovacijama i produktivnosti pojedine zemlje putem razvoja sposobnosti pojedinaca (Fetsi i Prina, 2009.).

U drugoj polovici prošlog stoljeća, tijekom 1960-ih i 1970-ih godina, SOO sustav je predstavljao ključnu komponentu strategije gospodarskog razvoja. Ovo je razdoblje karakterizirano utemeljenjem i širenjem javnog TSOO sustava, za čiji je razvoj i održavanje zaslužna javna potpora od strane međunarodnih agencija (Joo, 2008.). U sljedećem razdoblju, 1980-ih i 1990-ih godina, dolazi do drastičnog pada u financiranju SOO sustava od strane međunarodnih donatorskih agencija, posebno Svjetske banke. Do navedenog dolazi uslijed vjerovanja kako SOO sustav zahtijeva visoka financijska ulaganja⁶, a istovremeno vanjska djelotvornost pojedinih institucija ne

⁶ SOO sustav ima veće jedinične troškove od ostalih oblika obrazovanja zbog potrebne infrastrukture (poput laboratorija, radionica), potrošnje i razmjerno malog broja učenika po pojedinom programu (Fetsi i Prina, 2009.).

odgovara tako visokim investicijama. Događaj koji 1990. godine još snažnije odvlači pažnju sa SOO sustava jest Svjetska konferencija o obrazovanju za sve, održana u Tajlandu, na kojoj univerzalno primarno obrazovanje postaje središnje pitanje koje okupira međunarodnu zajednicu. Lan Joo ističe kako do navedenog dolazi i zbog nalaza koji ukazuju da je sustav osposobljavanja vođen potražnjom uz privatnu potporu efikasniji od sustava temeljenog na ponudi koji se zasniva na javnom sektoru institucija za osposobljavanje. Navedeno je potvrdila i Svjetska banka naglašavajući da je financiranje i potporu SOO sustavu *“najbolje prepustiti pojedincima, poduzećima i institucijama za osposobljavanje iz privatnog sektora, uz minimum državnih intervencija”* (Joo, 2008., 5). Na prijelazu u 21. stoljeće, SOO ponovo dobiva pozornost međunarodne zajednice. Potreba za novim vještinama te promjene na tržištu rada, koje se javljaju u 21. stoljeću, vode ka novoj SOO politici te restrukturiranju programa i sustava koje će u buduće odgovarati napretku u informacijama, komunikaciji i tehnologiji, a temeljit će se na globalizaciji, informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, rodnoj/spolnoj uključenosti te potrebi za održivim razvojem.

Europska Unija i strukovno obrazovanje i osposobljavanje

Kao i u ostatku svijeta, svi europski sustavi danas proživljavaju krizu i nalaze se u procesu snažnog strukturiranja. Većina zemalja EU učinila je ili djeluje u smjeru da strukovno obrazovanje postane osnovom u borbi protiv nezaposlenosti mladih ljudi. Može se općenito govoriti o postojanju dvaju osnovnih oblika tradicionalnog nacionalnog sustava strukovnog obrazovanja na europskom prostoru: *“1) zemlje u kojima je SOO bio dugo vremena društveno diskreditiran (Francuska, Velika Britanija, Italija, Španjolska) te 2) zemlje u kojima je sustav SOO bio snažno strukturiran i u kojima je predstavljao ključnu komponentu cjelokupnog sustava osposobljavanja (Njemačka, Austrija, Nizozemska)”* (Kirchberger, 2008., 1). Efikasnost navedenih sustava postala je upitna, posebno zbog načina na koji su usklađeni s potrebama tržišta rada, nepostojanja horizontalne i vertikalne protočnosti između pojedinih programa i usmjerenja, što stvara negativne posljedice (posebno na tržištu rada). U skladu s takvom situacijom, EU je odlučila poduzeti konkretne mjere.

Od 2000. godine na europskom su prostoru učinjeni brojni koraci u razvoju strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Početni korak koji je imao važan odjek na cijelom euro-mediteranskom prostoru, ali i šire, a od posebne je važnosti za SOO, jest donošenje Lisabonske strategije 2000. godine, koja će u narednom razdoblju odrediti smjer razvoja Europske unije. Ona naglašava potrebu da Europa anticipira promjene potrebnih vještina (Cedefop, 2009.a) te kao osnovni cilj definira da: *“EU*

do 2010. postane najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta utemeljeno na znanju, sposobno za održiv gospodarski rast s većim brojem i kvalitetnijim radnim mjestima te većom socijalnom kohezijom” (European Council, 2000.). Sljedeći korak, specifičan za SOO, predstavlja usvajanje deklaracije iz Kopenhagena u studenom 2002. godine, unutar koje je dogovorena pojačana europska suradnja za SOO te su pritom postavljeni glavni prioriteti procesa: jačanje europske dimenzije u SOO; jačanje transparentnosti, informiranja i usmjeravanja s ciljem promicanja geografske i profesionalne mobilnosti građana Europe; priznavanje sposobnosti i kvalifikacija; osiguranje kvalitete. Prioriteti su dodatno prošireni i precizirani u Izjavi iz Maastrichta⁷ iz prosinca 2004.g. te su prvi puta dogovoreni i nacionalni prioriteti. U prosincu 2006, na sastanku u Helsinkiju⁸ dodatno su ojačani kopenhaški i maastrichtski prioriteti te se fokusiralo na sljedeća prioritetna područja: jačanje predodžbe, statusa i privlačnosti SOO-a; daljnji razvoj, testiranje i primjena zajedničkih europskih alata, koji će biti u funkciji do 2010-te godine; sistematičniji pristup osnaživanju zajedničkog učenja; aktivna uključenost svih dionika. Iako je na sastanku u Bordeauxu 2008. godine pozdravljen postignuti napredak u razvoju SOO-a⁹, naglašeni su najveći izazovi s kojima će se u bliskoj budućnosti suočiti Europa: visoka razina nezaposlenosti mladih, niska razina postignuća, niska razina kvalificiranosti odraslih, globalno nadmetanje, demografske promjene, brzi napredak tehnologije. Obzirom na prepoznate izazove, u Bordeauxu su također predložena i četiri prioritetna područja za buduće djelovanje: implementacija alata i shema za promicanje suradnje u području SOO na nacionalnoj i europskoj razini; podizanje kvalitete i privlačnosti sustava strukovnog obrazovanja i usavršavanja; poboljšanje veza između strukovnog obrazovanja i tržišta rada; jačanje dogovora o europskoj suradnji. Na sastanku u Brugesu 2010. go-

⁷ U Izjavi iz Maastrichta se posebno naglašava potreba za reformama i ulaganjima (na europskoj i nacionalnoj razini) s ciljem povećanja privlačnosti i sudjelovanja u sustavu SOO-a (posebno mladih i starijih radno sposobnih osoba), veće povezanosti sustava SOO s potrebama tržišta rada te u konačnici veće konkurentnosti europskog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja na globalnom prostoru. Za više informacija pogledati: Izjava iz Maastrichta (2004), dostupna na: <http://www.aso.hr>

⁸ Za više informacija pogledati: Izjava iz Helsinkija (2006.), dostupna na: <http://www.aso.hr>

⁹ Najvažniji politički doprinosi Kopenhaškoga procesa predstavljaju: zajednički Europski principi za identifikaciju i vrjednovanje neformalnog i informalnog učenja, Europass, Europski kvalifikacijski okvir (EQF), budući Europski sustav kreditnih bodova za strukovno obrazovanje i osposobljavanje (ECVET) i budući Europski referentni okvir osiguranja kvalitete (EQARF). Potpora i usklađivanje od strane pojedinih zemalja sudionica predstavljaju također značajan doprinos. Za više informacija pogledati: Izjava iz Bordeauxa (2008.), dostupna na: <http://www.aso.hr>

dine¹⁰ upozoreno je na sadašnje i buduće izazove pred Europom – oporavak od jake ekonomske i financijske krize; visoke stope nezaposlenosti, posebice među mladim ljudima¹¹; niska razina kvalifikacije i rano napuštanje škole¹²; većina zanimanja za koju se današnji učenici i studenti obrazuju do početka njihove karijere više neće postojati; stareća populacija i smanjivanje grupe mladih ljudi; tržišta rada i društva u cjelini se brzo mijenjaju... Da bi se kvalitetno odgovorilo na te izazove treba ulagati u SOO i internacionalizirati ga, smatraju u Europskoj komisiji. Na sastanku je donesena globalna vizija za SOO u 2020. godini prema kojoj bi europski sustavi SOO-a trebali biti atraktivniji, relevantniji, usmjereni prema karijeri, inovativni, dostupniji i fleksibilniji nego što su to bili do 2010. godine. Doneseno je i jedanaest strateških ciljeva koji se zasnivaju na ovoj viziji. Naglasak je stavljen na jačanje kvalitete i efikasnosti SOO-a te poboljšanje njegove atraktivnosti i relevantnosti; poticanje izvrsnosti i relevantnosti inicijalnog i kontinuiranog SOO-a; osiguranje kvalitete – nastavnika, stručnih učitelja i drugih profesionalaca u SOO-u; relevantnost SOO-a za tržište rada; ostvarivanje cjeloživotnog učenja i mobilnosti – omogućavanje lakšeg pristupa osposobljavanju i kvalifikacijama, razvoj strateškog pristupa internacionalizacije inicijalnog i kontinuiranog SOO-a te promocija međunarodne mobilnosti; poticanje kreativnosti, inovacija i poduzetništva kao i upotrebe informacijskih i komunikacijskih tehnologija; promoviranje jednakosti, socijalne kohezije i aktivnosti građana; ostvarivanje uključivog početnog i kontinuiranog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Kao i na prijašnjim sastancima govorilo se o većoj uključenosti dionika SOO-a i većoj vidljivosti postignuća europske suradnje u SOO; koordiniranom upravljanju europskim i nacionalnim instrumentima u područjima transparentnosti, priznavanja, osiguranje kvalitete i mobilnosti te intenziviranje suradnje između politike SOO-a i drugih relevantnih politika.

Premda je postignuti napredak na području SOO značajan, valja reći kako brojni autori i studije (Van Esbroeck, 2002.; Badawi, 2008.; Cedefop, 2009. a, b; Nimwegen i Erf, 2010) ukazuju kako će se u narednom razdoblju Europa susresti s velikim izazovima, osobito demografske prirode. Obzirom na takva predviđanja, EU je obnovila partnerstvo s Mediteranom, možda shvaćajući da ta regija predstavlja veliki

¹⁰ Za više informacija pogledati: Izjava iz Bruges (2010.), dostupna na: <http://www.aso.hr>

¹¹ Prema podacima Eurostata iz rujna 2010. godine za 27 zemalja članica EU ukazuju na generalnu stopu nezaposlenosti od 9,6%, a među mladm populacijom ta stopa doseže 20,3%.

¹² U Europi otprilike 76 milijuna osoba u dobi od 25 do 64 godine posjeduje ili nisku razinu kvalifikacije ili gotovo nikakvu. Veliki broj 18-24-godišnjaka napušta obrazovanje i osposobljavanje kao nekvalificirani.

potencijal i “sredstvo” za prevladavanje određenih izazova, o kojima će biti više govora u daljnjem tekstu.

Euro-mediteransko partnerstvo na području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Kada govorimo o SOO na europskom prostoru, neizostavno je spomenuti partnerstvo EU sa Mediteranom, odnosno zemljama koje okružuju EU. Euro-mediteransko partnerstvo u obrazovanju i osposobljavanju (*The Euro-Mediterranean Partnership's Education and Training for Employment – MEDA-ETE*) jest regionalna inicijativa koja se primjenjuje kao dio Barcelonskog projekta¹³, čiji je glavni cilj pružiti podršku MEDA¹⁴ partnerima u osmišljavanju i provedbi relevantne politike TSOO-a koja može doprinijeti promicanju zapošljavanja putem regionalnog pristupa¹⁵.

Ono što se postavlja kao specifičnost ove regije jesu ekonomska situacija i socijalni kontekst, odnosno različite tradicije prisutne kao posljedica različitih kolonijalnih i post-kolonijalnih iskustava. Karakteristike zemalja ove regije jesu tržište rada na kojem prevlast ima javni i informalni sektor te mala i srednja poduzeća, brz rast populacije, osobito visok udio mladih osoba, snažna razina unutarnje i vanjske migracije, snažan obiteljski utjecaj, utjecaj spolnih stereotipa te krutost i nejednakost unutar obrazovnih sustava (ETF, 2009). Upravo je u ovako složenoj regiji prepoznata važnost obrazovanja i osposobljavanja kao ključna komponenta za promicanje društvenog razvoja te za modernizaciju, raznolikost i razvoj gospodarstva.

Na prvom Euro-mediteranskom forumu o TSOO-u, održanom u Marseillesu 2008. godine, prepoznate su određene slabosti sustava strukovnog obrazovanja u zemljama Unije za Mediteran. Među najznačajnijima istaknute su¹⁶: nedovoljna su-

¹³ Euro-mediteransko partnerstvo, poznato i kao Barcelonski proces, ponovo je pokrenuto 2008. godine kao Unija za Mediteran. To je inicijativa koja je pokrenuta na Pariškom sastanku 13. srpnja 2008, a ima za cilj ojačati političku razinu strateških odnosa EU sa Mediteranom. Unija za Mediteran predstavlja novu formulaciju već postojećeg (od 1995. godine) Europsko-mediteranskog partnerstva, a ujedinjuje sve članice EU-a sa 16 zemalja partnera na južnom Mediteranu i s Bliskog istoka.

¹⁴ MEDA regija uključuje sljedeće zemlje: Maroko, Alžir, Tunis, Egipat, Izrael, Jordan, Palestina, Libanon, Sirija, Turska, Cipar i Malta. Zemlje MEDA regije, osim Malte i Cipra, predstavljaju ujedno dio zemalja članica Unije za Mediteran.

¹⁵ Za više informacija pogledati: <http://www.meda-ete.net/>

¹⁶ Za više informacija pogledati: http://www.eu2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/1218_Euromed_Formation/Communication_on_the_first_Euro-Mediterranean_Forum_%28EN%29.pdf

radnja s predstavnicima ekonomskog sektora u osmišljavanju i nuđenju programa za osposobljavanje; financijski prioriteti unutar obrazovnog sustava većinom favoriziraju visoko obrazovanje; visoka segmentiranost tržišta rada; nedovoljna struktura, raznolikost i evaluacija ponuđenih programa za osposobljavanje; nedovoljna uspješnost u osiguravanju potrebnih vještina lokalnih tržišta rada i sl.

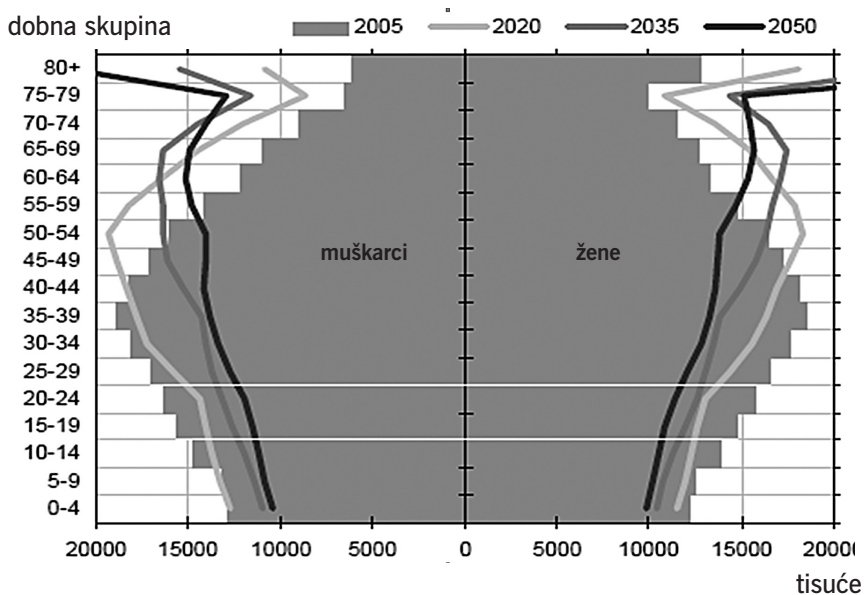
Bez obzira na iskazane slabosti, može se reći kako je Europska unija prepoznala mogućnosti i prilike koje stoje na raspolaganju MEDA regiji za svojevrsan napredak i razvoj. Ujedno je uvidjela vlastitu priliku za održivost u promociji profesionalne mobilnosti na Euro-mediteranskom prostoru. O posljedicama ovog partnerstva na obje regije može se tek špekulirati, ali u daljnjim dijelovima ovog rada pokušat će se ukazati na moguće izazove koji proizlaze iz navedene suradnje.

Utjecaj demografskih promjena na strukovno obrazovanje i osposobljavanje na Euro-mediteranskom prostoru

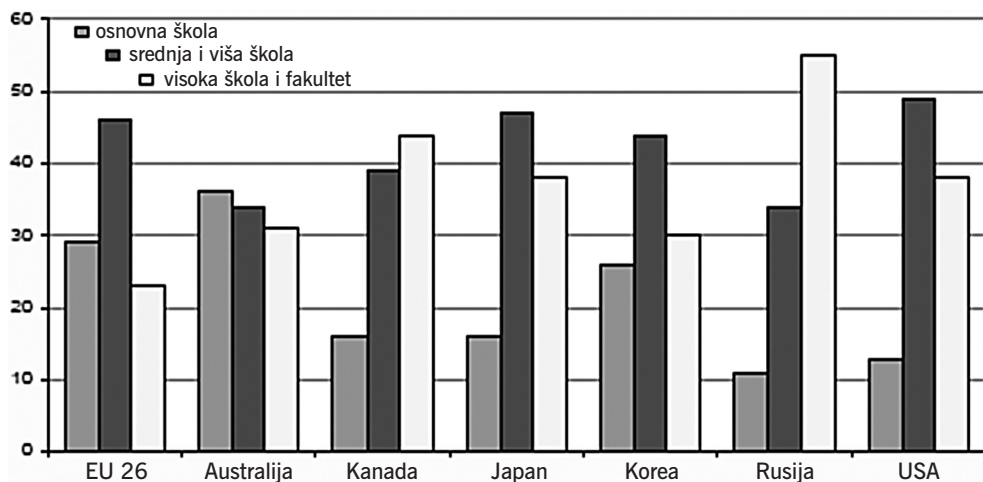
Demografske će promjene u narednom razdoblju imati značajan utjecaj na Europsku uniju, cijeli Euro-mediteranski prostor, njegovo tržište rada, a u skladu s time i cjelokupni gospodarski rast. Što se tiče demografskih promjena, projekcije pokazuju da će Europu najsnažnije pogoditi starenje populacije, kao rezultat produljenja životnog vijeka, i pad broja stanovništva (Cedefop, 2009.b). Iako se naglašava da će takve demografske promjene pogoditi i veći dio ostatka svijeta¹⁷, procjenjuje se da će one biti najsnažnije i najznačajnije na europskom tlu. U skladu s Eurostat projekcijama u 27 zemalja članica EU broj starijih osoba u dobi od 65 i više godina povećat će se sa 18 milijuna u 2005. godini na 112 milijuna do 2025. godine i na oko 141 milijun oko 2050. godine (vidi Graf 1). Istovremeno, s obzirom na pad stope nataliteta, EU će doživjeti znatan pad u broju mlađe populacije. Navedene razlike u veličini između mlađe i starije dobne skupine mogu drastično promijeniti budućnost dobne strukture radne snage EU.

U kontekstu SOO-a navedene demografske promjene mogu rezultirati manjkom učenika u sustavu SOO-a na sekundarnoj i tercijarnoj razini. Osim navedenog, Abo-ubakr Abdeen Badawi također ističe da razina vještina i obrazovanja europske radne snage ne odgovara zahtijevanoj razini, posebno u usporedbi s ostalim (kompetitivnim) regijama svijeta (Badawi, 2008.) (vidi Graf 2). Ovakav slijed događaja direktno će utjecati na konkurentnost europskog gospodarskog prostora, jer će manjak mladih

¹⁷ Cedefop (2009.b) pretpostavlja da će se i Mediteranske zemlje suočiti s izazovom starenja populacije.

Graf 1: Projekcija stanovništva obzirom na spol i pripadnost dobnoj skupini u 2005, 2020, 2035. i 2050. godine, u EU-27 (prema Eurostat 2006, u Cedefop, 2009.b)

Graf 2: Stupanj obrazovanja odrasle populacije (od 25-64 godina starosti) obzirom na najvišu razinu stečenog obrazovanja (prema Cedefop 2005., u Badawi, 2008.)

ljudi u SOO sustavu djelovati na manjak radne snage na tržištu rada. Kako bi se zadržala kompetentnost i kompetitivna ekonomija, u skladu s budućim projekcijama, Europa će se morati osloniti na starije radnike i migrante kojima će morati i znati

pružiti kvalitetno i cjeloživotno osposobljavanje (Badawi, 2008.). Neki pak smatraju da odgovor na ovakvu situaciju može biti anticipacija budućih potrebnih vještina koja će omogućiti Europi da uspješno konkurira na svjetskom tržištu i da osigura cjelokupnoj europskoj populaciji uživanje blagodati ekonomskog rasta (Europska komisija, 2007., prema Cedefop, 2009.a).

Drugu skupinu demografskih promjena predstavljaju međunarodne migracije, proces koji je vrlo teško pratiti jer često nedostaju pouzdani podaci te se definicije različitih vrsta migracija razlikuju među pojedinim zemljama što otežava međunarodnu usporedbu. Općenito, većina (dva od tri) međunarodnih migranata u EU dolazi izvan zemalja EU, dok jedan od tri migranata dolazi iz jedne od zemalja članica. Dakle, može se reći kako međunarodne migracije predstavljaju glavni pokretač rasta europskog stanovništva (vidi Tablica 1.).

Tablica 1. Procijenjeni EU migracijski tokovi, 2005 (u milijunima) (prema Raymer i Able, 2008.)

To	EU-27	EU-15	EU-12	Rest	Total
From					
EU-27	1.4	1.1	0.3	1.1	2.6
EU-15	0.8	0.6	0.2	1	1.8
EU-12	0.6	0.5	0.1	0.2	0.8
Rest	2.2	2	0.2		
Total	3.6	3.1	0.5		

Međunarodne migracije također utječu na povećanje različitosti populacije EU, uz već postojeće “šarenilo” nacionalnih manjina i kulturnih skupina u državama članicama. Procjenjuje se da u EU trenutno žive građani 175 različitih nacionalnosti (Nimwegen i Erf, 2010), a takva demografska raznolikost neminovno je popraćena socio-kulturalnom različitosti. Studija European Observatory on the Social Situation naglašava kako nedavno pristigle migrante u većinu zemalja članica EU karakterizira socijalni zaostatak kao što je visoka razina nezaposlenosti, niska razina obrazovanosti te manje povoljni stambeni uvjeti. Kada govorimo o migracijama i migrantima u zemljama EU, neizostavno je spomenuti MENA regiju¹⁸. MENA regiju karakterizira vrlo mlada populacija, nedostatak mogućnosti zapošljavanja te

¹⁸ MENA – kratica za zemlje Srednjeg Istoka i Sjeverne Afrike; važno je naglasiti da neke od zemalja koje pripadaju ovoj regiji predstavljaju i zemlje Unije za Mediteran te MEDA regije: Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Palestina, Sirija, Tunis i Turska.

dugotrajna nezaposlenost mladih diplomiranih pojedinaca, koji posljedično tome promatraju Europu kao “*zemlju snova*” (Badawi, 2008., 3), koja će im osigurati socijalnu sigurnost, pravedna i zadovoljavajuća radna mjesta te općenito blagostanje¹⁹. Ono što se u ovom kontekstu postavilo kao zabrinjavajuće pitanje jesu vještine migranata iz MENA zemalja, koje nerijetko nisu relevantne potrebama europskog tržišta rada. Također, migranti moraju nadići neke legalne barijere kako bi se zaposlili u Europskoj uniji te problem neprepoznatljivosti kvalifikacija koje su stekli u matičnoj zemlji. U skladu s navedenim, problemi EU postaju ilegalne migracije i nedovoljna zaposlenost migranata. Konzekventno rješenje moguće je pronaći u prethodno spomenutom Euro-mediteranskom partnerstvu u obrazovanju i osposobljavanju, na način da se osmisle i/ili iskoriste postojeći mehanizmi na razini EU koji će osigurati transparentnost, prepoznatljivost i razumljivost različitih stečenih kvalifikacija na euro-mediteranskom prostoru te da se osmisli i implementira takva (i)migrantska politika koja će osigurati raznovrsne prilike za MENA/MEDA regiju te jačanje i daljnji razvoj EU.

Važno je naglasiti da međunarodne migracije mogu poslužiti kao *policy* opcija s ciljem balansiranja kratkoročnih nedostataka na europskom tržištu rada te ne smiju nikako biti spriječene ili isključene zbog svojih neodređenih i snažnih posljedica.

Umjesto zaključka

U uvjetima globalizacije i kontinuiranog tehnološkog razvoja, strukovno obrazovanje i osposobljavanje prepoznati su kao ključni alat ne samo u nadilaženju sadašnje ekonomske krize, već i u doprinosu osobnom razvoju pojedinca, povećanju njegove/njezine produktivnosti te u prohodnosti, fleksibilnosti i prilagodljivosti na radnom mjestu. Usprkos neprijepornom razvoju SOO-a, poduzetim mjerama i osmišljenim mehanizmima, ovaj sustav, shodno vlastitoj složenosti i pod utjecajem složenih demografskih promjena, suočava se s mnogobrojnim izazovima i neumorno otvara nova pitanja. Ovim radom nametnula su se sljedeća pitanja, koja su posebno usmjerena na Euro-mediteranski prostor: 1) starenje i pad broja stanovništva, što zahtijeva sveobuhvatnu strategiju koja će biti usmjerena na promociju cjeloživotnog

¹⁹ Prema Badawiju, nekoliko razloga objašnjava visoku migraciju iz MENA regije u Europske zemlje, osobito: “*napad na World Trade Centar 2000. godine nakon kojeg su uslijedile oštre sigurnosne mjere i imigracijske kontrole od strane SAD-a, što je dovelo do porasta stope migracija u Europi; atraktivnost europske različitosti; zemljopisni položaj (bliskost s MENA regijom); prethodne kolonijalne veze i zajednički jezik, tradicije i kultura; poslovni kontakti s europskim tvrtkama, osobito onima smještenima u bivšim kolonijalnim silama*” (Badawi, 2008., 6).

učenja, zapošljavanje i permanentno osposobljavanje osoba starije životne dobi, migracije kao moguću *policy* opciju te općenito usklađenost s potrebama tržišta rada; 2) nedostatak podataka te nepostojanje jasne i jedinstvene definicije različitih vrsta migracija s ciljem olakšavanja međunarodne usporedbe, a pomoću kojih će se olakšati i proces donošenja sveobuhvatne migracijske politike koja će se temeljiti na prosperitetu, solidarnosti i sigurnosti; 3) socijalni i ekonomski kontekst MENA/MEDA regije, što prvenstveno predstavlja politiku i djelovanje na nacionalnoj razini; 4) problemi neadekvatnih vještina i neprepoznatljivosti kvalifikacija migranata te legalne barijere zapošljavanja koji imaju negativne posljedice na migrante i na samu zemlju useljavanja, a zahtijevaju pristup koji će osigurati razvoj i implementaciju alata, mehanizama i regulative (na nacionalnoj i međunarodnoj razini) za dobrobit i integraciju migranata u useljenu zemlju te će ujedno spriječiti ilegalne migracije i nezaposlenost migranata.

Euro-mediteranski prostor predstavlja specifično i raznovrsno područje koje može posjedovati natjecateljsku prednost na globalnom prostoru ukoliko dobro iskoristi izazove s kojima se suočava i osmisli takvu politiku koja će mu osigurati prosperitet i održivost, a da pritom ne umanjí mogućnosti njegovih ostalih (susjednih) konkurenata.

Literatura

- Babić, Z. (2005.). Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 14(101), 29 – 53.
- Badawi, A. A. (2008.). *Career guidance, migration, labour market efficiency, quality of vocational training and democracy: is there a link?* Centre for Socio-Eco-Nomic Development (CSEND) Dialogue Forum. <http://www.iccdpp.org/> (7.01.2013.).
- Borgen, W. i Hiebert, B. (2002.). Understanding the context of technical and vocational education and training. U: B. Hiebert i W. Borgen (ur.), *Technical and vocational education and training in the twenty-first century: New roles and challenges for guidance and counselling* (str. 13 – 27). Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/> (16.4.2013.).
- Cedefop (2009.a). *Future skill needs in Europe: medium-term forecast*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <http://www.nidi.knaw.nl> (6.01.2013.).
- Cedefop (2009.b). *Implications of demographic change for vocational education and training in the EU*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <http://www.nidi.knaw.nl> (6.01.2013.).
- ETF (2009.). *Regional cooperation in education and training: the whole is more than the sum of its parts*. MEDA-ETE Regional Project Closing Conference, Turin, Italy. <http://www.meda-ete.net/> (6.01.2013.).
- European Council (2000.). *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000 – Presidency Conclusions*. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (28.4.2013.).
- Europska komisija (2010.). *Izjava (Communiqué) iz Bruges*. http://www.asoo.hr/UserDocsImages/Dokumenti/Bruges%20Communique_hrv.pdf (15.6.2013.).

- Europska komisija (2008.). *Izjava (Communiqué) iz Bordeauxa*. http://www.asoo.hr/UserDocsImages/dokumenti/Izjava%20iz%20Bordeauxa_hrv.pdf (15.6.2013.).
- Europska komisija. (2006.). *Izjava (Communiqué) iz Helsinkija*. http://www.asoo.hr/UserDocsImages/dokumenti/izjava_iz_helsinkija.pdf (15.6.2013.).
- Europska komisija. (2004.). *Izjava (Communiqué) iz Maastrichta*. http://www.asoo.hr/UserDocsImages/dokumenti/maastriska_izjava.pdf (15.6.2013.).
- Europska komisija (2002.). *Kopenhaska deklaracija*. http://www.asoo.hr/UserDocsImages/dokumenti/kopenhaska_deklaracija.pdf (23.6.2013.).
- Van Esbroeck, R. (2002.). Career guidance and counselling for lifelong learning in a global economy. U: B. Hiebert i W. Borgen (ur.), *Technical and vocational education and training in the twenty-first century: New roles and challenges for guidance and counselling* (str. 49 – 67). Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/> (25.5.2013.).
- Fetsi, A. i Prina, M. (2009.). *The role of vocational education and training in transition economies: Lessons learned for Asian countries*. 3rd China-ASEAN Forum on Social Development and Poverty Reduction. <http://www.adb.org> (7.01.2013.).
- Joo, L. (2008.). *Development of TVET International Agency Policy from 1970*. World Bank Institute. www.worldbank.org (26.5.2013.).
- Kirchberger, A. (2008.). *TVET Developments in Europe, Africa and Asia*. World Bank Institute. www.worldbank.org (26.5.2013.).
- Van Nimwegen, N. i van der Erf, R. (ur.) (2010.). *Demography Monitor 2008. Demographic Trends, Socio-Economic Impacts and Policy Implications in the European Union Monitoring Report prepared by the European Observatory on the Social Situation – Demography Network*. Amsterdam: KNAW Press, Royal Netherlands Academy.
- Raymer, J. i Abel, G. (2008.). *The MIMOSA model for estimating international migration flows in the European Union*. Paper prepared for the Joint UNECE/Eurostat Work Session on Migration Statistics, Geneva, 3-5 March 2008.
- Zakon o strukovnom obrazovanju. *Narodne Novine*, 30/09, 24/10. <http://www.zakon.hr/z/383/Zakon-o-strukovnom-obrazovanju> (15.6.2013.).

Trends and Challenges in Vocational Education and Training in the Euro-Mediterranean Area

Summary

In this paper the authors discuss the trends and challenges in vocational education and training in the Euro-Mediterranean area. They present and discuss main European institution's policies and ideas of development of vocational education and training system which has been recognized as the key element that has impacts not only on economic progress and development, but also on the welfare of the individuals and on social inclusion. Vocational education and training is a very demanding and complex system and this paper attempts to identify and synthesize the trends and challenges encountered in the specific Euro-Mediterranean area, the area that is recognized as a very diverse landscape that requires detailed analysis. The paper includes the analyses of the concept of vocational education and training, the presentation of the initiated measures and the results achieved in the VET system in the European Union, the re-launch of the Euro-Mediterranean partnership, the identification of demographic changes and the future challenges that the population of the Euro-Mediterranean area will confront.

Key words: vocational education and training (VET), Euro-Mediterranean area, European Union, demographic changes, international migration